

שלח לך אנשים

שֶׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבַתְיֹו תִשְׁלְחוּ כָל נְשִׂיא בְּהֵם: (במדבר יג ב).¹

רש"י במדבר פרק יג פסוק ב

שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר: שלח לך - לדעתך, אני איני מצוה לך.² על פי ה' - ברשותו, שלא עכב על ידו. כולם אנשים - כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו.³

רמב"ן במדבר פרק יג פסוק ב

שלח לך אנשים - לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח לשון רש"י מדברי אגדה. ויש כאן לשאול: אם כן, משה עצמו חטא בענין, שנאמר: "וייטב בעיני הדבר" (דברים א כג). ולמה אמר להם בענין הארץ "הטובה היא אם רעה" (פסוק יט) אחר שנאמר לו מתחילה שהיא טובה ורחבה? ועוד מה עשו המרגלים? כי ... על כל פנים היו צריכין להשיבו על מה שציוה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו (פסוק כח) "אפס כי עז העם והערים בצורות גדולות"? וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם?⁴

אבל יישוב העניין בזה, כי ישראל אמרו כדרך כל הבאים להילחם בארץ נוכריה ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים... וזו עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו, שנאמר (להלן כא לב) וישלח משה לרגל את יעזר. וכן ביהושע בן נון (יהושע ב א) שנים אנשים מרגלים. ועל כן היה טוב בעיני משה. כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, אבל יצוה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארום, כאשר בא הכתוב במלחמת העי (שם ח ב) שהיתה על פי השם ובמקומות רבים. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו השם רשות ואמר לו: שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם ועל פיהם תתייעצו בענין הכיבוש.⁵

"וגם זבת חלב ודבש הוא - בעבור שצוה אותם לראות השמנה היא אם רזה, השיבו לו כי היא שמנה וגם זבת חלב ודבש היא. ועל שאלתו היש בה עץ אם אין, השיבו לו: וזה פריה, כי כן צוה אותם להראותו. והנה בכל זה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוו. והיה להם לאמור שהעם היושב עליה עז והערים בצורות, כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם, כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים. אבל רשעם במלת "אפס",

¹ והפסוק הסמוך ממשיך ואומר: "וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה". נושא מרתק שניגע בו בשוליים הוא השואה בין האופן בו מסופר העניין כאן והאופן בו מספר משה את העניין בספר דברים פרק א (שם), על סיפה של ארץ ישראל, גם מוקדם סיפור חטא המרגלים לחטא העגל: "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וישבו וישבו אתנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהן: וייטב בעיני הדבר ואקח מקם שנים עשר אנשים איש אֶחָד לְשִׁבְטוֹ". בין עפ"י הקב"ה בין עפ"י משה בבקשת העם, משמע שהיה העניין ראוי ונכון לעשותו.

² כך מגשר רש"י בין פרשתנו בה נאמר במפורש שהקב"ה מצווה לשלוח מרגלים ובין המתואר בספר דברים שהעם ביקש. כפי שהוא ממשיך ואומר שם: "אם תרצה שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א כב) נשלחה אנשים לפנינו, כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כולכם וגו', ומשה נמלך בשכינה. אמר (הקב"ה): אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג יז) אעלה אתכם מעני מצרים וגו', חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוה". הדבר מזכיר את דברי הקב"ה לבלעם: "אם לקרוא לך באו האנשים קום לך איתם ואך...". וכבר עמדו על כך המפרשים. ראה למשל פירוש אבן עזרא במדבר כב יט: "רק טעמו כטעם שלח לך אנשים (במדבר יג ב), כי השם אמר לישראל עלה רש (דברים א, כא), והם לא האמינו, רק אמרו נשלחה אנשים לפנינו (שם שם, כב)". כך גם פירוש חזקוני שם: "ויחר אף ה' כי הולך הוא שהרי לא נתן לו רשות בפנים מאירות... והיה לו להבין מפעם ראשונה שלא היה בדעתו של הקב"ה שילך הוא. ודוגמא זו מצינו במרגלים שלח לך אנשים, וגלוי וידוע לפניו שלא היה בדעתו של הקב"ה שישלחוהו". אולי בדומה לכך גם דברי מיכיהו ליהושפט, מלכים א כב טו: "עלה והצלח". ראה שם.

³ זו שיטת רש"י שמראש כל העניין יסודו בחטא ואותם אנשים, גם אם היו אנשים הגונים ואף צדיקים באותה שעה, פוטנציאל החטא והמרד והטענות נגד ארץ ישראל, כבר היו טמונים בהם מהרגע הראשון. כל כך, עד שמשו צריך לחשוש ליהושע ולהוסיף אות על שמו ולהתפלל עליו: "יה יושיעך מעצת מרגלים". גם בהמשך לא חוסך רש"י שבתו מאותם רשעים: "וילכו ויבואו - להקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה". וגם כשהם אומרים דבר טוב על הארץ, אין זה אלא לשם כיסוי וגיבוי לדיבה שהם מוציאים עליה: "זבת חלב ודבש היא - כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו, אין מתקיים בסופו".

⁴ רמב"ן לא רק שאינו מקבל את שיטת רש"י שהאנשים היו מראש רשעים והשליחות הייתה מראש פגומה - יותר מדי פסוקים יש לנו בפרשתנו ובמקבילה בספר דברים פרק א שכפשוטם מראים שהיה הדבר הגון ונכון (הערה 1 לעיל) - אלא שהוא גם מגן על חלק מתשובות המרגלים ותוהו איפה בדיוק הם טעו או השתנו או נהפכה דעתם.

⁵ אם כך, מה היה חטאם של השליחים המרגלים? איפה וכיצד התהפך העניין? על כך מתעכב רמב"ן בהמשך פירושו, כאשר הוא מבאר כיצד הם מדווחים למשה וכיצד הם מערבים דברי הסתה עם דיווח שרובו אמת.

שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין, ... ואמרו עוד עמלק יושב בארץ הנגב - לרמוז שאין שם רוח לבוא בארץ משם, כי כולם גבורים, כי עמלק בדרום והכנעני במערב ובמזרח והאמורי בהר ... ואמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו - לאמר אפילו העם אם יצאו אלינו בשדה לא נוכל לעלות אליהם להלחם בה, אף כי נכבוש מהם ערים בצורות גדולות מאד.⁶

אור החיים במדבר פרק יג

עוד ירצה במאמר "לך" לצד שהזכירם בלשון חשיבות ואמר אנשים שירה שהם צדיקים. לזה אמר "לך", פירוש: כל עוד שהם לפניך אצלך הם צדיקים, אבל כשיחזרו פניהם ללכת בשליחות פקע מהם כלילא.⁷

תנחומא הרגיל (ותנחומא בובר) תחילת הפרשה, במדבר רבה טז א⁸

כך דרש ר' תנחומא בר אבא: ילמדנו רבנו [הלכה]: מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלושה ימים? כך שנו רבותינו:⁹ אין מפליגין בספינה בים הגדול שלושה ימים קודם לשבת, בזמן שהוא הולך למקום רחוק. אבל אם מבקש לפרוש כמו מצור לצידון מותר לו לפרוש אפילו בערב שבת, מפני שהדבר ידוע שהוא יכול לילך מבעוד יום. במה דברים אמורים? בשליח הרשות. ואם היה שליח מצווה מותר לו לפרוש בכל יום שירצה. למה? מפני שהוא שליח מצווה ושליח מצווה דוחה את השבת ... שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשלח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שיצליח בשליחותו. ואין לך בני אדם שנשלחו לעשות מצוה ונותן נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון ... אלו פנחס וכלב והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן ... אבל שלוחים ששלח משה היו רשעים. מנין? ממה שקרינו בענין: "שלח לך אנשים".¹⁰

תנחומא (בובר) פרשת שלח סימן ה

⁶ וכאשר יהושע וכלב מצליחים איכשהו לאזן את התמונה ולא כל העם נסחף אחרי המרגלים, מוסיף רמב"ן לבאר: "היו העם פוסחים, ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בניבורים. אז הוציאו להם דיבה בפני עצמם ... עד שילינו כל העדה ... וכאשר ראו כי עדיין היו ישראל נועצים לעלות ויהושע וכלב מחזקים את לבם, הוציאו דבה בשקר כדי לבטל עלייתם על כל פנים ... ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (להלן יד לז) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה'". לשיטת רמב"ן לא היה שום פסול במהלך הכולל של שליחת האנשים לתור את הארץ וגם לא בשליחים/מרגלים אישית. הרעיון לתור או לרגל את הארץ היה נכון והעם ביקש כהוגן. או שהקב"ה ציווה תחילה, משה הסכים והעביר את הדברים מהקב"ה לעם או ההפך. הכל היה תקין בתחילת הדרך. ומה קרה? מה שיכול לקרות לכל אחד מאיתנו. בני אדם משתנים ומשנים דעתם. פעם מאמינים ופעם כופרים, פעם בוטחים ופעם מפוחדים, פעם דוברי אמת ופעם מוציאי דיבה (או אולי מביאי דיבה, ראה יוסף ואחיו!). זהו הטבע האנושי ההפכך. וכבר הקדשנו גם דף לנושא [דיבת הארץ](#) בפרשה זו.

⁷ לא נוכל לסקור כאן את כל המפרשים ובוודאי לא את כל ההסברים לחטא המרגלים. אנו מבקשים להתמקד בדילמה שמציגים פירוש רש"י מכאן ופירוש רמב"ן מכאן, וכפי שמתחדד גם מפירוש אור החיים זה, איך זה שאנשים מתהפכים כלילא (over night) ומשנים את עורם ברוגע אחד. רמב"ן יאמר: אכן כך, זהו הטבע האנושי. רש"י יאמר: אין הפתעות ואין סתם מהפכות. הדברים היו רעועים ורעים מתחילת הדרך. כל המהלך היה שגוי והאנשים שאולי נראו כלפי חוץ באותה שעה ככשרים, לא היה [תוכנם ככרם](#). מסקר מהיר ולא מדויק של הפרשנים והמדרשים נראה כאילו יש כאן חלוקה ברורה. רוב המפרשים: אברבנאל, אבן עזרא, אור החיים זה, כלי יקר (ספורנו נשמור להפתעה בסוף, חזקוני כמעט תמיד בדרכו של רש"י) ועוד, רובם נראה הולך בשיטת רמב"ן, בעוד שהמדרשים הם לכאורה כרש"י (נכון יותר רש"י בוחר ללכת בדרך המדרש). ואנו מבקשים להראות שיש יסוד לשתי השיטות גם במדרש. לשון אחרת, כבר עולם המדרש מתחבט בין שתי הגישות. המחלוקת היא קדומה וביססית.

⁸ הדמיון בין מדרשי תנחומא על שתי גרסאותיהם: הרגיל (הנדפס, ורשא) והקדום (בובר) ובין במדבר רבה (מפרשתנו ואילך) הוא בולט וברור. ראה [תיאור המדרשים](#) באתר מחלקי המים. מדרש במדבר רבה הוא מדרש אגדה על ספר במדבר, שנערך, ככל הנראה, במאה ה-12 בפרובאנס. מדרש זה הוא המאוחר מבין מדרשי רבה לתורה. המדרש מורכב משני חלקים, השונים זה מזה באופיים ובהיקפם, והם פרי יצירתם של מחברים שונים: החלק הראשון הוא מדרש פרשני על פרשות במדבר ונשא, והוא רחב היקף ביחס לחלקו השני של המדרש, ומאוחר לו. חלקו השני של המדרש, על פרשות בהעלותך עד מסעי, הוא למעשה מדרש תנחומא לספר במדבר, בצירוף מספר תוספות (מתוך סקירת [מדרש במדבר רבה](#) באתר).

⁹ מסכת שבת דף יט עמוד א: "תנו רבנן: אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת וכו'".
¹⁰ מדרש זה תומך בשיטת רש"י והוא כנראה המקור לה. אך מה ההוכחה שאכן היו רשעים? סיומת המדרש: "מנין? ממה שקרינו בענין: שלח לך אנשים" - לא כ"כ ברורה. מה כאן מוכיח שהיו רשעים? הסבר אפשרי נמצא, אולי, בפרשת השבוע שעבר במינוי הזקנים: "למה לא אמר לו אספה לי שבעים אנשים אלא שבעים איש - מיוחדין, שיהיו דומין לי ולך" (במדבר רבה טו כג). איש - לשון חיובית, אנשים - לאו דווקא. שם "איש" ואילו כאן "אנשים". אבל עדיין קשה שהרי גם אם לא היו מיוחדים ולא בדרגת משה או הקב"ה ולא ראויים לנבואה, מי אמר שהיו רשעים? אגב, מדרש זה הוא בנין אב של מדרש "ילמדנו" קלאסי שמתחיל בהלכה ומסיים באגדה בענייני דיומא. כאן, המעבר מהפתיחה בהלכה לסיום באגדה הוא חלק ואלגנטי, כולל המעבר דרך ההפטרטה (ואולי זה המקור להפטרטה). לדוגמאות נוספות של מדרשי ילמדנו - הלכה, ראה כל הפתיחות "בהלכה" לפרשיות [במדבר דברים רבה](#). מדרשים רבים נוספים יש כשיטת רש"י, אך דא עקא שהסמך שלהם מהמקרא הוא רופף.

בכל מקום שנאמר "אנשים" - צדיקים הם. שכן הוא אומר: "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" (שמות יז ט) ... וכן חנה אומרת: "ונתתה לאמתך זרע אנשים" (שמואל א א יא)¹² ... ולאלו אתה קורא כסילים? אלו לא נקראו כסילים, אלא על שהוציאו דיבה רעה על הארץ, שנאמר: "ומוציא דיבה הוא כסיל" (משלי י יח). ואע"פ כן בני אדם גדולים היו, ועשו עצמן כסילים. ועליהם משה אומר: "כי דור תהפוכות המה". שנבחרו מכל ישראל על פי הקב"ה ועל פי משה. שנאמר: "וייטב הדבר בעיני" (דברים א כג).¹³ מכאן אתה למד שהיו צדיקים בעיני ישראל ובעיני משה. ואף משה לא רצה לשלחם עד שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד פלוני משבט פלוני. ואמר לו הקב"ה: ראויין הן. שנאמר: "וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה', כולם אנשים ראשי בני ישראל המה".¹⁴ ואחר כך, לסוף ארבעים יום, נהפכו ועשו כל אותה צרה. והם גרמו לאותו הדור שילקה אותה המכה, שנאמר: "כי דור תהפוכות המה" - שנתבררו צדיקים ונתהפכו להם. לכך נאמר: "שלח לך אנשים".¹⁵

תנחומא (ותנחומא בובר) סימן ב בפרשתנו, במדבר רבה טז ב

זהו שאמר הכתוב "אשתוללו אבירי לב נמו שנתם ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם" (תהלים עו). "אשתוללו אבירי לב" - אלו משה ואהרן ששלחו המרגלים ובאו ואמרו לשון הרע על הארץ ולא היו יודעין מה לעשות. אלא אף משה ואהרן נתרשלו את ידם ... אמר לו הקב"ה למשה: טובה גדולה אני מחזיק לך (לכלב בן יפונה) ... אתם לא מצאתם ידיכם אלא פְּשָׁלְתֶם ... כל כך למה? על שהיו שלוחין טפשיין. אמר שלמה: "מְקַצָּה רְגָלִים חָמָס שְׁתָּה שֶׁלְּחַ דְּבָרִים בְּיַד פְּסִילִי"¹⁶ (משלי כו ו).¹⁷

מדרש תנאים לדברים פרק א פסוק כב

נשלחה אנשים לפנינו - ר' שמעון בן יוחאי אומר: עלובין בני אדם שכך בקשו להן מרגלים. אמר להן המקום: מה אם בשעה שהייתם בארץ ערבה ושוחה לא בקשתם לכם מרגלים, עכשיו שאתם נכנסין לארץ מלאה כל טוב: ארץ חיטה ושעורה, בקשתם לכם מרגלים?¹⁸

תנחומא (בובר) פרשת שלח סימן ג, במדבר רבה טז ג

¹¹ במלחמת יהושע בעמלק בסוף פרשת בשלח.

¹² מסכת ברכות לא ע"ב: "מאי זרע אנשים? אמר רב: גברא בגוברין". מפרש תוספות שם: "אדם שיהא חשוב לימנות בין אנשים". ובמדרש שמואל (בובר) ז: "אנשים נבונים, היך מה דאת אמר: הבו לכם אנשים חכמים ונבונים ... אנשים נביאים". ומי הוא? זה שמואל שבכל מקום מושווה למשה והוא מצאצאי קרח. ראה דברינו [שמואל](#) בפרשת קרח.

¹³ לציטוט פסוקים מספר דברים יש משמעות מיוחדת כי שם משה מתאר את הדברים בפרספקטיבה של 40 שנה מאוחר יותר, לבני הדור הבא שצריכים להסביר להם מדוע הם נולדו במדבר ולא בארץ ומדוע משה לא ממשיך איתם (ואומר: "גם בי התאנף ה' - ראה דברינו על השולח במדרש הסמוך). ראה פרק א בספר דברים, בפרט מפסוק כב עד הסוף. לפיכך, אין זה גם מפתיע שמשוה מספר את "אלה הדברים" לא לפי הסדר ההיסטורי ומקדים את סיפור המרגלים לכל השאר (חטא העגל מופיע בפרק ט).

¹⁴ הקב"ה אישר את השליחים!

¹⁵ מדרש זה ודאי מסייע לשיטת רמב"ן וסיעתו. הסימות היא כמו במדרש הקודם, אך הדרשה הפוכה לגמרי. צדיקים היו, גדולים וראויים היו, אלא שנתהפכו להם. כך זה בשליחות אנושית של בני אדם ולא של מלאכים. הכל יכול להשתנות בכל רגע. צדיק היום, רשע (כסיל) מחר, בעל תשובה מחרתיים. גם מי שהקב"ה העיד עליו שהוא ראוי! לאדם יש כוח בחירה, לטוב ולרע. זו גם משמעות הסימות של המדרש: "לכך נאמר שלח לך אנשים" - בני אדם שאתה שולח, לא מלאכים. השליח וגם השולח (ראה המדרש הבא) הם אנשים - בני אדם.

¹⁶ ראה דעת מקרא ומפרשי התנ"ך על פסוק זה במשלי.

¹⁷ מדרש זה מבליט את חלקם של המנהיגים, משה ואהרן, בכל העניין. אמנם, "אין שליח לדבר עבירה", אך אי אפשר להאשים רק את השליח. גם לשולח יש אחריות. ראה שני מדרשים בהמשך שם (טז ד) על הפסוק: "כחומץ לשיניים וכעשן לעיניים, כן העצל לשולחיו". למרות שהמדרש מדבר על מה שקרה לאחר שהמרגלים חזרו, על חולשת משה ואהרן מול עמידתו של כלב, הוא ממוקם דווקא בתחילת הפרשה על הפסוק: "שלח לך אנשים". כל זה שוב כשיטת רש"י שזרע הפורענות היה מההתחלה (להוציא את זה שרש"י לא מזכיר את משה ואהרן). מדרש זה הוא גם תשובה לשאלת רמב"ן: "ואם כן משה עצמו חטא בעיניו?!" - תשובת המדרש: אכן כך. ראה דברינו [חלופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס, בהשתלשלות של "משה ואהרן נתרשלו ידיהם". ובמדרש הגדול: "שעמדו בעזות ואמרו למשה: פתאם אתה מכניסנו לארץ? רגל אותה תחילה ואח"כ ניכנס לתוכה". משה לא עומד בלחץ. ואגב, טיפשים בלשון המדרש, כסיל בלשון המקרא, הוא אדם מסוכן ואפילו רע. ראה הפסוק: "ומוציא דְּבָהּ הוא כְּסִיל" (משלי י יח) שנדרש רבות על המרגלים וכשיטת רש"י.

¹⁸ מדרש זה תולה את האשמה לא במרגלים ולא גם בהנהגה, אלא בעם, בציבור בכללותו. הייתה איזו רוח כללית בעם שדרשה את שליחת המרגלים ומשה ואהרן לא יכלו להתנגד לה. מדרש זה דן בפרשת המרגלים שבספר דברים ומתעלם לחלוטין מפרשתנו ומציווי הקב"ה: "שלח לך אנשים". ועל כורחנו נצטרך לדברים שכתבנו בהערה 2 לעיל ביחס לפירוש רש"י. גם הקל וחומר שדורש רבי שמעון בר יוחאי דורש ביאור. לפי דבריו, הקב"ה אומר לעם: וכי מה כבר יש לכם במדבר חוץ מצייה ושממה? על היציאה למדבר ביקשתם מרגלים שיתורו לכם את המדבר? מה יש לכם להפסיד אם תלכו היישר אל ארץ חיטה ושעורה בלי בדיקות מדוקדקות? וכי העם ביקש לצאת למדבר? הרי מספר פעמים התלוננו על קשיי המדבר! אולי נאמרו דברים אלה מאהבת ארץ ישראל הבעורת שבלב רשב"י ... ואולי כביקורת לאנשי דורו.

ר' אחא הגדול פתח: "יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם" (ישעיה מ ח). למה הדבר דומה? למלך שהיה לו אוהב והתנה עמו, ואמר לו: בוא לך עמי ואני נותן לך מתנה. הלך עמו - ומת. אמר המלך לבנו של אוהבו: אע"פ שמת אביך, איני חוזר בי במתנה שאמרת לי. בוא וטול אתה. המלך זה הקב"ה והאוהב זה אברהם שנאמר: "זָרַע אֲבְרָהָם אֱהָבִי" (ישעיהו מא ח).¹⁹ אמר לו הקב"ה: בוא לך עמי, שנאמר: "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך". התנה עמו לתת לו מתנה, שנאמר: "קום התהלך בארץ... כי לך אתננה" ואומר: "כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם". אמר לו הקב"ה למשה: אע"פ שהתנתי עם האבות ליתן להם את הארץ - ומתו, איני חוזר בי, אלא: "ודבר אלהינו יקום לעולם".²⁰

ספורנו במדבר פרק יג²¹

וידבר ה' אל משה. שלח לך אנשים. אל תניח שישלחו הם כמו שאמרו לעשות באמרם: "נשלחה אנשים לפנינו" (דברים א כב), שמא ישלחו הדיוטות בלתי מכירים שבח הארץ ויספרו בגנותה באופן שיחשבו ישראל על ה' תועה ולא ישובו בתשובה, כמו ששבו אחר כך באמרם: חטאנו לה' (שם שם מא).²² וזה כי המרגלים ששלח משה, אף על פי שהרשיעו להניא לב העם מחסרון אמונתם באל שדי, מכל מקום הכירו וספרו טובת הארץ באומרם: "וגם זבת חלב ודבש היא". וכן העיד באמרו: "ויקחו בידם מפרי הארץ... ויאמרו טובה הארץ" (דברים א כה). אלא שאמרו שהיה נמנע לכובשה. וכאשר הכירו ישראל חטאתם על שלא בטחו בישועת האל יתעלה ונצחנו, אחר שעשה עמהם להפליא, שבו בתשובה ואמרו: "חטאנו לה' אנחנו נעלה ונלחמנו" (שם שם מא). והתפללו כאמרו: "ותשובו ותבכו לפני ה' " (שם שם מה). אלא שלא קבל האל יתברך תפילתם מפני חילול השם שעשו, שאינו מתכפר אלא במיתה וכמו שהעיד בהם באמרו: "וביום פקדי ופקדתי וכו' " (שמות לב לד).²³

שבת שלום וקיי טוב²⁴ מחלקי המים

¹⁹ "אוהבי" הוא לא רק אברהם עצמו אלא גם "זרע אברהם". כביכול כתוב: "זרע אברהם - אוהבי" ולא: "זרע, אברהם אוהבי".
²⁰ הקשר לאבות אינו רק בקיום ההבטחה ובתפילת משה (פרק יד פסוק טז), אלא כבר בתחילת הפרשה - בעצם שליחת המרגלים. "שלח לך" של משה מקביל ל: "לך לך" של אברהם וממשיך אותו. בעלות על ארץ רוכשים "ברגליים" והמרגלים, למרות שבסוף חטאו, מממשים את "קום התהלך בארץ" של אברהם. וגם הביקור בחברון, עיר האבות, איננו מקרי. כל זה סיוע גדול לרמב"ן שבעצמו וברגליו עלה ותייר בארץ. ראה דבריני [פיתוחי חותם](#) בפרשת תצוה, בפרט מים אחרונים שם.

²¹ חזרנו לפרשני המקרא, לשיטתו המיוחדת של ספורנו שגם לה יש סמך בעולם המדרש - המדרש האחרון שזה עתה קראנו.
²² העם מבקש לשלוח מרגלים והקב"ה מצווה על משה להתערב בתהליך. לא לעצור אותו, אלא להשפיע מי ילך, לוודא שלא ימונו הדיוטות, אלא כאלה שלא רק יספרו בשבח הארץ, אלא שגם אם העם יגלה היסוס ואפילו יחטא, הם, המרגלים השליחים יגרמו לו לחזור בתשובה. כפי שאכן קרה, שבסופו של דבר הכיר העם בחטאו וניסה לתקן במעפילים. רש"י משליך מהסוף הרע על שורש ההתחלה ואילו ספורנו משליך מהשורש הטוב רפואה ותקווה לעתיד, גם אם יהיה חטא באמצע. ובין השיטין, אנחנו שומעים אפילו סיגוריה מסוימת על המעפילים.

²³ לספורנו גישה ייחודית ומפתיעה ברכותה כלפי חטא המרגלים והעם שנענה לדברי ההסתה שלהם. נראה שהוא הולך צעד נוסף גדול מעבר לגישתו של רמב"ן (ואולי כבר ברמב"ן נמצאים הדברים, ראה גישתו הדו-פנית ל"אפס כי עז העם" וגם ל"ארץ אוכלת יושביה"). לא רק שהמרגלים היו אנשים טובים ביסודם, אלא שבדיעבד די הצדיקו את התקוות שתלה בהם משה שלא יתנו לעם להתדרדר עד הסוף. וגם העם שתחילה הוסת, שינה דעתו וביקש לחזור ולתקן ובאמת לא ברור במקרא מדוע הקב"ה לא נענה ולא קיבל תשובתם (חילול השם אומר ספורנו, אבל בחטא העגל למשל טענת חילול השם הייתה להצלה!). ראה גם דבריני [סלחתי](#) [כדברך ואולם](#) בפרשה זו, בה העלינו את השאלה מדוע לא ניתנה לדור המדבר ההזדמנות לעשות תשובה (ולא מצאנו תשובה הולמת). כך או כך, פירוש ספורנו הוא באמת ייחודי ומפתיע ולפיכך לא נרבה לו בהסברים משלנו ונניחו לפני שואבי המים כמות שהוא ונשמח לשמוע לקחם הטוב.

²⁴ 21 ביוני, הוא יום תחילת הקיי, [תחילת תקופת תמוז](#) (שחל השנה לפני ראש חודש תמוז בגלל השנה המעוברת).